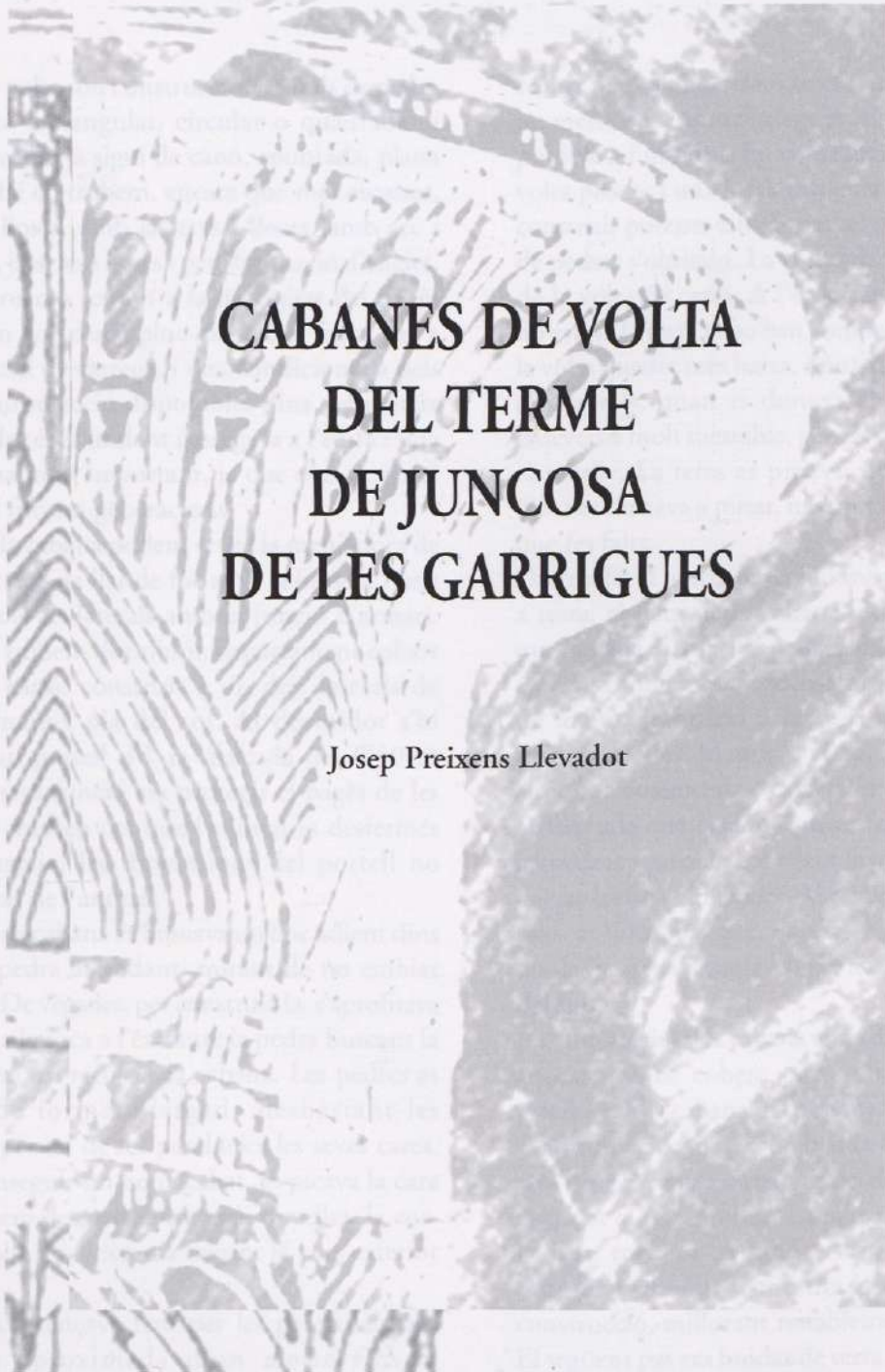

CABANES DE VOLTA DEL TERME DE JUNCOSA DE LES GARRIGUES

CABANES DE VOLTA DEL TERME DE JUNCOSA DE LES GARRIGUES

Josep Preixens Llevadot

Les cabanes de
seca, de planta
cobertes amb
a coberta. També
cobertes amb
flors, amb arc.
Aquesta construcció
de col·locar un
ell i el seu entorn
numerosos de c
terreny. La pe
llargu vidi, un
profia per a les
A l'interior de
l'animal de ca
musa de níria
En alguns, hi
amb volta de
l'interior, al
accident per
d'amplada, la
vegetals del
mentar ell de
permetien el p
Per construir
la fina, amb pedres
zorra de calent. Després
l'espai excavat
màxima fermes
treballaven
voluntariament
Si es volta se
vora. Com m
vatura de la v
de les pedres.
La cabane
d'una altra
començament de la volta. A l'interior s'apostava p
guerra en compte de xar els forats amb funció d'armari
i la porta d'entrada al distribuïdor, si era el cas. Un cos
calent, dos apostats puntes, s'ocupava l'interior amb terra,
fent el moelle del tipus de volta amb que la voltera

ment a més a f
un major espai de
de, aquest tipus de
general i hi havia de
evitar que les fibres
de una deformació
de l'arc, perquè
de, provocava que
que amb espessa
La construcció
perquè s'estructura
amb la repartir una
especial les vegades
les pedres en filades
morts-les de ferra
de similars, per al
lades, en l'interior de
la volta. Un cap
omaven amb ferra
de la cabane, fins a
una sonda, vol terra
per entrar per tal de
volta a l'arribada de terra
integrada, les pedres
de ferra al conducte
creades, es construïen
a un dels laterals
anterior en el camp,
del edifici, retrocedint
entendre que quedava
els dies de l'camp de
una pèndent altra
s'ajustava de la
voltera, amb una sonda
El sistema per una banda de terra l'estructura de la volta
vol llocant-la al centre, era ferra, però també
impermeabilitzava l'edifici, en algunes cases al voltant
s'hi plantava lliris blancs. Una característica per tal que al
l'interior de les cases amb rustiques la terra per
estar que se l'aportava freguda de la pluja.

CABANES DE VOLTA DEL TERME DE JUNCOSA DE LES GARRIGUES

Les cabanes de volta són construccions rurals de pedra seca, de planta rectangular, circular o quadrada i cobertes amb volta, ja sigui de canó, apuntada, plana o cònica. També en trobem, encara que més escasses, cobertes amb lloses, amb jàsseres i lloses, amb arc i lloses, amb arc, jàsseres i lloses i per eliminació d'angles. Aquesta construcció respon a la necessitat del pagès de construir un lloc d'aixopluc dins de la finca, per a ell i el seu animal de càrrega, i està condicionada pels materials de construcció disponibles dins del mateix terreny. La pedra és abundant i assegura a l'edifici una llarga vida, cosa molt important, ja que es buscava el profit per a les futures generacions.

A l'interior de la cabana podem veure la menjadora de l'animal de càrrega, la llar de foc amb la fumera i una mena de nínxols als laterals amb la funció d'armari. En algunes, hi trobem dormidor, departament cobert amb volta de canó, construït a un dels laterals de l'interior, al mateix pla del sòl. Al dormidor s'hi accedeix per un portell d'1 m d'alçada per 0'50 m d'amplada; la seva funció era protegir el pagès de les trepitjades del mul en cas que l'animal es desfermés mentre ell dormia; les dimensions del portell no permetien el pas de l'animal.

Per construir una cabana es buscava un lloc adient dins la finca, amb pedra abundant, mirant de no emblar terra de cultiu. De vegades, per construir-la, s'aprofitava l'espai excavat a la roca a l'extraure la pedra buscant la màxima fermesa on recolzar la cabana. Les pedres es treballaven de forma allargada desbastant-les suficientment per tal de fer paral·leles les seves cares. Si es volia aconseguir un bon acabat, es picava la cara vista. Com veiem, les pedres no eren dovelles, la curvatura de la volta s'aconseguia falcant la part exterior de les pedres.

La cabana es començava fent per les parets laterals, d'una altura aproximada d'un metre fins al començament de la volta. A l'aixecar aquestes parets es tenia en compte deixar els forats amb funció d'armari i la porta d'entrada al dormidor, si era el cas. Un cop enllestides aquestes parets, s'omplia l'interior amb terra, fent el motlle del tipus de volta amb què la volíem

cobrir. La volta de canó té el seu inici a més o menys un metre de terra, aconseguint així un major espai disponible a l'interior. En contrapartida, aquest tipus de volta provoca una forta empenta lateral i hi havien de construir potents estreps per tal d'evitar que les filades de pedres s'obrissin. La volta plana és una deformació de la volta de canó. A l'ensorrar-se el motlle, perquè no estava la terra prou ben compactada, provocava que la volta quedés més baixa, donant encara més empenta als laterals, quan es donava el cas. La construcció esdevenia molt inestable, per tal d'evitar que s'ensorrés el motlle. La terra es pitjava, deixant-la reposar uns dies i es tornava a pitjar, repetint l'operació les vegades que fes falta.

Un cop fet el motlle, es col·locaven les pedres en filades a terra, al llarg de la cabana, disposant-les de forma que a cada filada les pedres fossin similars, per tal d'evitar problemes d'encaix entre filades, col·locant les de major grandària a la base de la volta. Un cop disposades les filades a terra, s'anaven col·locant alternativament una a cada lateral de la cabana, fins a arribar a la que la clou, que es feia a mida, col·locant les pedres a pressió, colpejant la part exterior per tal de deixar-les ben estrebades. Al fer la volta, s'havia de tenir present la fumera que, a l'estar-hi integrada, les pedres que la formen s'arranjaven per tal de formar el conducte del fum.

A continuació, si la cabana tenia dormidor, es construïa aquest, també cobert amb volta, a un dels laterals exteriors de la cabana. Es passava a construir els estreps, a continuació, un a cada banda de l'edifici, reforçant tant la seva estructura com la del dormidor que quedava encaixat al seu interior. La part més alta de l'estrep és la que toca la cabana, i anava perdent altura progressivament, a mesura que s'allunyava de la construcció, millorant notablement la seva estètica.

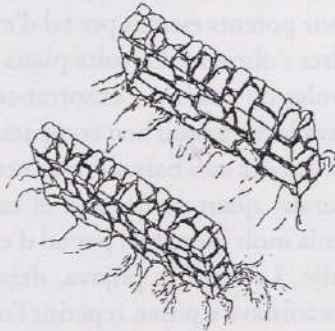
El següent pas era buidar de terra l'interior de la volta, col·locant-la al sostre, on ben premuda impermeabilitzava l'edifici; en algunes cabanes al sostre s'hi plantava lliris blaus (*Iris Germànica*) per tal que el fi entramat de les seves arrels compactés la terra per evitar que se l'emportés l'aigua de la pluja.

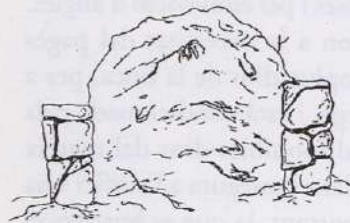
Seguidament, es construïa la paret posterior de la volta, si calia, ja que en molts casos es recolzava sobre una roca o un talús de terra, es feia la menjadora a la paret del fons o a qualsevol dels dos laterals a la seva part posterior. Sobre la menjadora, es col·locaven uns fermalls per tal de tenir l'animal de càrrega lligat. Entre les pedres de la volta es clavaven estaqués de fusta per penjar, fora de l'abast de les bestioles, el cistell de

les viandes, la roba, el llum de ganxo, etc. Es tancava la part davantera de la volta amb una paret, i es deixava l'obertura de la porta generalment desplaçada a un dels laterals per tal de guanyar espai al lateral contrari, on s'instal·lava la llar de foc. La porta normalment es bastia amb muntants i llindar, encara que també en trobem sense muntants. En algunes cabanes, al muntant més elevat del lateral dret de la porta, trobem un curiós

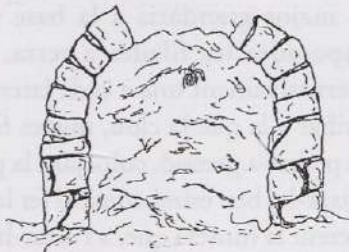
La construcció d'una cabana

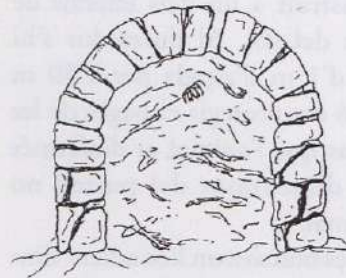
En primer lloc, s'aixecaven les parets laterals fins al començament de la volta, d'un metre d'alçada més o menys.

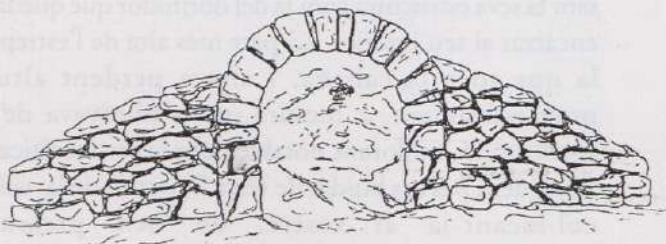
A continuació, s'omplia l'espai interior de terra fent el motlle de la cabana.

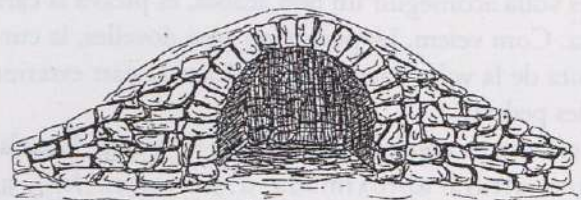
Una vegada acabat el motlle, es començava la volta, afegint una filera de pedres alternativament a cada paret.

La filera central del sostre es feia a mida.

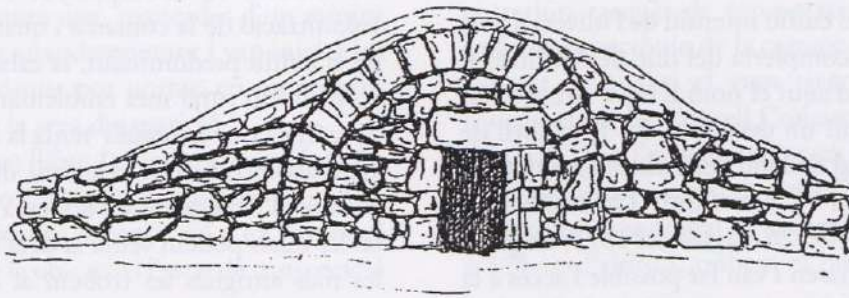

Un cop enllestida la volta, es construïen uns estreps a banda i banda de la cabana, per tal de contrarestar l'empenta lateral de la volta. L'alçada de l'estrep disminuïa a mesura que s'allunyava de la cabana, cosa que millorava notablement l'estètica de la construcció.

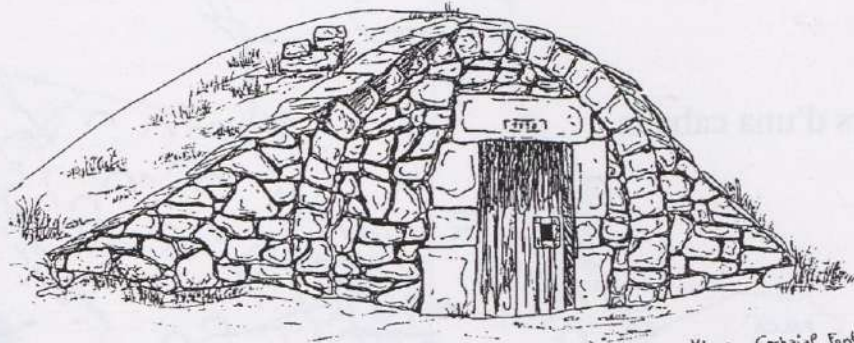

El següent pas era buidar de terra l'interior de la cabana col·locant-la al sostre, on, ben premuda, impermeabilitzava l'edifici.

Seguidament, es construïa la paret posterior, si calia, ja que en molts casos la cabana es recolzava sobre roca, es feia la menjadora també de pedra i a la paret davantera, la porta.

Per últim, es coronava l'edifici amb un ràfec de lloses que, a més de protegir la façana de la pluja, donava atractiu al conjunt de la cabana.

rellotge de sol gravat a la pedra, consistent en un punt del qual surten 2 o 3 ratlles rectes formant un angle tancat; si tenia 2 ratlles, marcava l'hora de dinar i l'hora de tornar a la feina després de la migdiada; la tercera ratlla solia indicar el moment del descans a mig matí; en algunes llindes veiem la data de construcció de la cabana.

L'edifici es rematava col·locant un ràfec de pedres planes que protegia la façana de l'aigua de la pluja, impedit que aquesta regalimés per les seves pedres i mantenint-les netes d'oxidació.

Al voltant de la cabana se solia plantar un pi. Al seu redós, quan el temps acompanyava, s'hi feien els àpats i la migdiada.

Prop de la cabana, es construïa l'aljub, un forat excavat

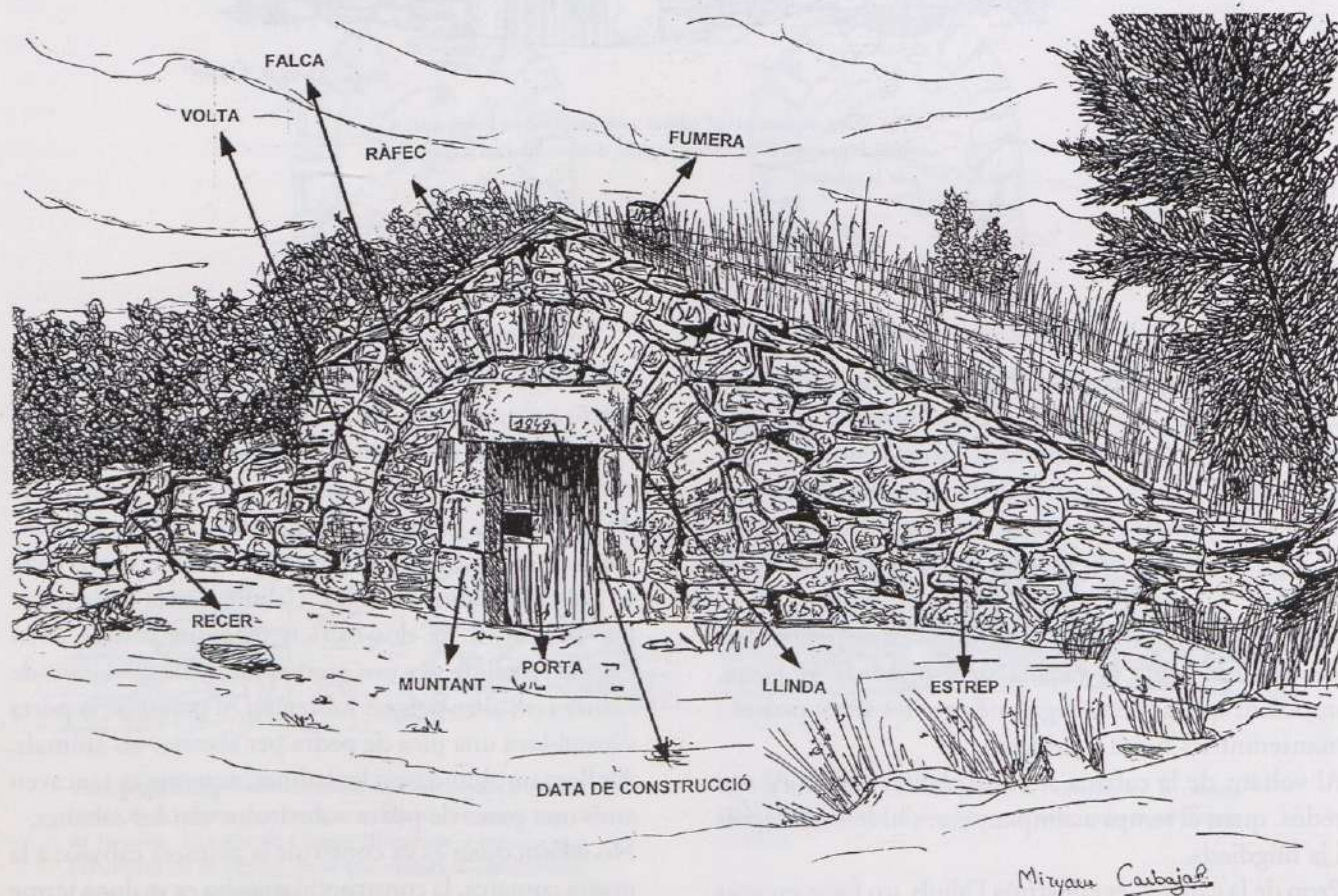
a la roca de planta rectangular, circular o quadrada, de metre a metre i mig de fondària, on s'emmagatzemava l'aigua de la pluja destinada al pagès i al seu animal de càrrega. Aquest forat es cobria amb una construcció de pedra seca, generalment amb falsa cúpula o lloses, encara que també en trobem algun de cobert amb volta o, per eliminació, d'angles. L'aljub, a més de la porta per accedir-hi, té dos orificis més, un perquè entri l'aigua recollida per uns reguers excavats al voltant de l'aljub i un altre perquè sobreixi. Al costat de la porta s'instal·lava una pica de pedra per abeurar els animals. Als llocs on abundaven les balmes, aquestes es tancaven amb una paret de pedra substituint així les cabanes. No sabem quan es va construir la primera cabana; a la nostra comarca, la construcció massiva es va dur a terme

durant la segona meitat del segle XIX; el fet desencadenant fou el cultiu intensiu de l'olivera a partir de la promesa incomplerta del duc de Medinaceli (Baronia d'Arbeca, d'aquí el nom d'oliva Arbequina) que va fer mitjançant un decret, el del 15 d'abril de 1763, de pagar un ral de billó per cada olivera que fos plantada. També hi va contribuir l'abolició dels senyorius, amb la llei del 26 d'agost del 1873; els grans latifundis es fraccionaren i van fer possible l'accés a la propietat a la gent autòctona que, amb molt de treball i un sentit de l'estalvi que avui dia ens semblaria exagerat, convertiren unes finques en molts casos ermes en autèntics vergers. La comarca va prosperar i la població va augmentar, passant dels 12.813 habitants l'any 1787 als 32.649, l'any 1920.

La cabana va acompanyar l'olivera en la seva colonització de la comarca i quan aquesta es convertí en el cultiu predominant, la cabana va passar a ser la construcció rural més emblemàtica de les Garrigues. Tota finca que es preués tenia la seva cabana de volta. Que acompanyaren el cultiu de l'olivera des de la baronia d'Arbeca ens ho donen a entendre les cabanes en les quals podem veure la data de construcció. Així, les més antigues les trobem al terme de les Borges Blanques i als Omellons, llandant al terme d'Arbeca. Com més ens allunyem d'aquest punt, les dates de construcció més antigues que trobem van sent més altes. Així, la cabana datada més antiga de la comarca la trobem al terme de les Borges Blanques i és de l'any 1738. La data més antiga en una cabana al terme de Juncosa és de l'any 1830.

Parts exteriors d'una cabana

amb 76,58 km² de terme municipal, és, després del de la Granadella, el més extens de la comarca. El terme és travessat per llargues valls abancalades, com la vall Major i la vall de Reig; al sud del terme, encara queda alguna zona boscosa als contraforts de la serra de la Llena. Els cultius predominants són l'olivera i l'ametller. Les explotacions ramaderes, amb més de 70 granges i uns 15.000 vedells, han revifat l'economia de la població, que en l'actualitat té 604 habitants, una magnífica zona esportiva, una casa de pagès i, com a curiositat, la possibilitat de visitar el monument sortit del taller del gran artesà de la pedra Fèlix Martín, que ens recorda la llegenda popular que diu que a Juncosa Déu hi clavà el punt fix del compàs quan va crear l'esfera terrestre, i convertí així Juncosa en el centre del món.

El terme de Juncosa limita amb l'Albagés, al nord; amb Cervià, al nord-est; amb la Pobla de Cérvoles, a l'est; amb Ulldemolins, al sud, i amb Bellaguarda i la Granadella, al sud-est.

L'inventari de cabanes de volta de la comarca el vam iniciar en aquesta població. He de dir que la meua intenció inicial era inventariar les cabanes d'aquest estimat poble on vaig néixer i on vaig agafar la dèria, per dir-ho d'alguna manera, que em portà a inventariar les de tots els pobles de la comarca, gràcies a l'experiència aquí assolida.

A Juncosa, acompanyat del meu pare, Ramon Preixens Gomis, vaig inventariar 71 cabanes, 47 amb coberta de volta de canó, que representen el 66,19 % del total del terme, i el 11,16 % de les que em trobat cobertes amb aquest estil a la comarca, 21 exemplars coberts amb volta apuntada, el 29,57% del total, una amb coberta de volta plana, una altra amb coberta de falsa cúpula i finalment un exemplar que vam trobar tancat i del qual no vam poder identificar-ne el tipus de volta. Juncosa és el tercer poble en nombre de cabanes, superat per les Borges Blanques, on n'hi trobem 139, i el Vilosell, on en vam inventariar 86 exemplars.

Al nostre terme trobem 0,92 cabanes per km², lluny de les 4,57 per km² del Vilosell, el poble amb més densitat de cabanes per km² de la comarca.

La cabana tipus amb coberta de volta de canó d'aquest terme amida 20,58 m² de superfície interior i la de volta apuntada, 14,73 m². El dormidor tipus tindria una alçada interior d'1,42 m, 1,88 m d'amplada per 1'96 m de fons; la superfície interior seria de 3,68 m². La menjadora, el 44,5 % de les cabanes de volta de canó la tenen al lateral dret; el 22 %, al lateral esquerre, i el 33,5 %, a la paret del fons de la cabana.

Al 25 % de les cabanes cobertes amb volta apuntada trobem la menjadora al lateral dret, el 37,5 % la tenen al lateral esquerre i el 37,5 %, a la paret del fons de la cabana.

Quant a la porta, en el 34 % de les cabanes de volta de canó la trobem desplaçada al lateral dret, el 30 % la té al lateral esquerre, en el 23 % ocupa el centre de la façana i en el 13 % la volta no està tancada.

Entre les cabanes de volta apuntada, el 39 % presenten la porta desplaçada al lateral dret; el 24 %, al lateral esquerre, al 29 % ocupen el mig de la façana i el 8 % no tenen paret que tanqui la volta. Aquestes dades corresponen a les cabanes d'aquest municipi.

El terme de Juncosa és on trobem més cabanes de volta apuntada, 21 exemplars (entre ells, la més gran de la comarca, amb 43,43 m² de superfície interior). Aquestes cabanes representen el 34,42 % del total d'aquest estil inventariat a la comarca. També hi trobem la cabana coberta amb volta plana més gran de les Garrigues, amb 52,23 m², i el major nombre de cabanes amb dormidor, 9 en total.

La cabana amb volta de canó més gran d'aquest terme amida 38,2 m² i la més gran de la comarca, localitzada al poble de Granyena, fa 57,13 m².

Al terme de Juncosa hem trobat 12 cabanes amb la data de construcció

ANY	PARTIDA	PROPIETARI
1830	Reboll	Cal Jenaro
1832	Reboll	Cal Nogueret
1850	Serraïns	De l'Albagés
1856	Mas d'en Mo	Vilanova de Prades
1862	Uixol	Isidre de Gomis
1863	Obac	Joan Barrufet
1869	Estepa	Cal Severino
1878	Coll del Duc	Emilio del Cameta
1878	Les Clotes	Ramon Niña
1880	El Comú	Desconegut
1881	Fonts d'en Jaume	Miquel Niña
1893	Castellons - Reboll	Cal Gendre

Per facilitar la seva localització, hem dividit el terme en sectors; a continuació, farem un recorregut per aquests sectors i farem esment dels exemplars de cabanes més destacats.

Sortint del poble pel camí que, passant pel cementiri, ens porta al mas del Nogueret, trobarem la primera cabana a la partida de la Burguera, prop de l'hort de l'Arbonés, propietat de cal Joan de Vimbodí, construïda sobre la pedrera d'on s'extragué la pedra per construir-la, coberta amb volta apuntada, amb una superfície interior de 18,81 m² i 2,85 m. Amb una alçada fins al sostre, la porta amb arc, lleugerament desplaçada a la part esquerra de la façana, dona pas a un lluminós interior, tot i que a l'obertura de l'entrada no hi ha porta, i a una petita finestra de 30 cm d'altura per 20 cm d'amplada, localitzada a la part central de la paret del fons sobre una gran pedra en què es recolza. Les finestres no són gaire habituals a les cabanes. Moltes tenen la part posterior recolzada en un turó o en una roca. L'amplada dels estreps laterals descarta la possibilitat de qualsevol obertura i a la part davantera aquesta funció ja la fa la porta. Un altre motiu pel qual no trobem finestres a les cabanes és que el corrent d'aire que es genera trenca el magnífic aïllament que proporciona a l'interior de la cabana una temperatura quasi constant al llarg de tot l'any. A més, un corrent d'aire pot tenir males conseqüències per a la salut tant del pagès com de l'animal de càrrega, quan, suats per l'esforç de la feina, busquen les bondats del seu interior per tal de recuperar forces. Quan entrem a la cabana, a la nostra dreta veiem una rústica menjadora excavada al mateix dau de pedra sobre què s'ha construït l'edifici. La menjadora ocupa la meitat del lateral dret més proper a la porta. A l'interior de la cabana no veiem fumera ni armaris a les parets. Les pedres de la volta s'han desbastat el mínim; encaixades amb petites falques, ens parlen de la destresa del constructor. Sobre la façana, podem veure algunes de les pedres que formaven el ràfec amb la missió de protegir-la de la pluja. A les parets exteriors de la cabana veiem pedres de considerable grandària a les 2/3 parts inferiors i pedres més menudes a la 3a part superior. La façana amida 5,85 m de llargada per 3 m d'alçada.

A l'altre costat de la raconada, al Coll del Duc, trobarem una altra cabana coberta amb volta apuntada, plantada als 4 vents, propietat de ca l'Emili del Cameta. Aquesta, de construcció més rústica, té la porta emmarcada amb muntants i llinda, desplaçada al lateral dret de la cabana. L'edifici encara conserva tot el ràfec ennegrit per l'aigua de la pluja, en contrast amb les immaculades pedres de la façana protegides sota el

seu resguard. El sostre de la cabana el trobem colonitzat per lliris blaus (*Iris Germànica*). A la primavera, quan floreixen, donen un toc de color que engalana la cabana. La seva funció era compactar la terra del sostre amb l'entramat de les seves arrels, i protegir-la així de l'aigua de la pluja. Al seu interior, força auster, de 7,14 m² i 2,50 m d'alçada fins al sostre, no veiem menjadora ni fumera, però sí un gran armari de 50 cm d'amplada per 45 cm d'alçada i 65 cm de fondària. A la part exterior de la llinda de la porta podem veure la data de construcció de la cabana (1878). La façana amida 4,70 m de llargada per 2,50 m d'alçada. A la cabana sols trobem un estrep, al lateral dret. El lateral esquerre es recolza en una filera de pedres que es fa més ampla a mesura que guanya altura, seguint la curvatura de la volta.

Seguint el camí que porta al mas del Nogueret, a la partida de la Parada Gran, podem veure una cabana coberta amb volta de canó, propietat d'Enrique Llevadot. La cabana està encastada en un turó, de manera que aquest surt més que la pròpia cabana en els dos laterals, fent un doble paravent, com una mena de recer. La cabana tancada, amb una porta de fusta d'1,90 m d'alçada per 1 m d'amplada, a la qual la volta vista li fa de llinda. A l'interior, de 10,53 m² i 2,8 m d'alçada fins al sostre, podem veure al lateral dret la menjadora, d'1,80 m de llargada, en l'espai existent entre la menjadora i la paret davantera, i veiem a mitja altura un armari de 62 cm de llargada per 48 cm d'alçada i 55 cm de fondària. Al lateral esquerre i en el racó més proper a la porta trobem la llar de foc, amb un forat a la façana, provocat per l'extracció d'una pedra per donar sortida al fum. També veiem 2 armaris bessons, de 40 cm d'amplada per 38 cm d'alçada i 45 cm de fondària, que ocupen a mitja altura la part central del lateral, les pedres de la volta assentades en un jaç d'argila. La seva uniformitat contrasta amb les pedres irregulars i de col·locació més basta que presenten les parets davantera i posterior. L'interior de la cabana és molt humit. La façana amida 5,73 m de llargada per 2,58 m d'alçada.

Tornant al camí principal, passarem per davant d'una gran pallissa, a l'arribar a l'altura del mas del Nogueret. Unes feixes més amunt, a la dreta del camí, trobem la cabana propietat de cal Josep M. de l'Agustí del Reig, de magnífica factura, amb volta de canó vista, construïda amb enormes pedres, i amb els esvelts muntants bastits amb pedres de grandària encara superior a les de la volta. El ràfec, la gran fumera, la sumptuosa pedra de la llinda de la porta i els lliris que creixen al sostre formen un conjunt que és un regal per a la vista. Té la porta

Cabana propietat de cal Joan de Vimbodí.
Partida de la Burguera.

Interior de la cabana de cal Joan de Vimbodí.

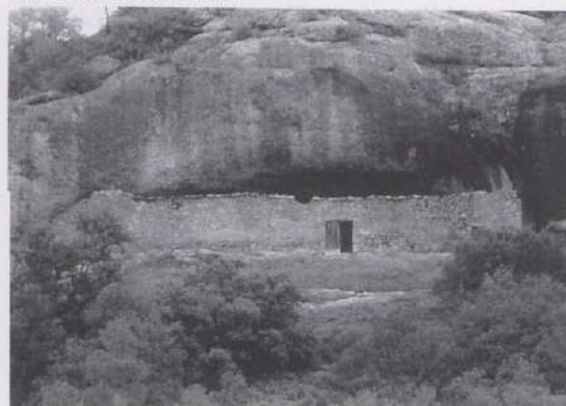
Cabana propietat de l'Emilio del Cameta.
Partida Coll del Duc.

Cabana propietat d'Enrique Llevadot.
Partida de la Parada Gran.

Cabana propietat de l'Agustí del Reig.
Partida de les Coves d'en Pau.

Balma murada a la finca del Mas del Nogueret.

Cabana propietat de Tonet Solé.
Partida Garriga del Penya.

Interior del dormidor de la cabana de Tonet Solé.

desplaçada al lateral dret, la façana amida 9,51 m de llargada per 3,25 m d'alçada. La volta amida 2,42 m d'alçada interior. La cabana estava tancada i no vam poder accedir al seu interior, que prometia ser força interessant.

Des de la cabana veiem, a l'altre costat de vall, sobre el mas del Nogueret, una magnífica balma murada, tancada amb una porta de fusta.

Tornem al camí principal, deixem el mas del Nogueret enrere, quan el camí travessa la vall. A mà dreta veiem una desviació que vall amunt ens porta a la cabana de Tonet Solé. Des de l'exterior no crida gaire l'atenció. L'arrebossat de la façana desvirtua la magnífica estètica de la pedra. La porta de fusta és coronada per una gran llinda de pedra. La façana amida 10,7 m de llargada per 3,45 m d'alçada. A l'interior ens trobem amb una majestuosa volta de canó, amb magnífiques pedres ben picades. La grandària d'aquestes disminueix a mesura que les filades que formen guanyen altura, fins a arribar a la que clou la volta, on veiem les pedres més petites. A les parets davantera i posterior podem veure les pedres rebutjades en la construcció de la volta. La construcció més matussera d'aquestes parets desentona amb l'exquisit treball fet a la volta. La superfície interior és de 21,57 m² i l'alçada de la volta és de 3,02 m; si entrem a la cabana, ens adonem que hi manca la menjadora; a mà dreta i en el racó més proper a la porta, podem veure la fumera; al mig del lateral esquerre, trobem l'entrada del dormidor, que amida 1 m d'alçada per 0,50 m d'amplada; sobre la llinda de la porta podem veure un gran armari. Aquesta obertura dona pas al dormidor, enfonsat dins l'estrep, cobert també amb volta de canó d'1,30 m d'alçada; l'amplada és d'1,40 m per 1,93 m de fondària. La superfície d'aquest dormidor és de 2,70 m², espai reduït però suficient per a complir la finalitat a què es destinava, un lloc en el qual el pagès pogués dormir protegit de les trepitjades de l'animal de càrrega. En un bancal de la vall proper a la cabana podem admirar un magnífic pou d'esplèndida factura.

A l'altre costat de la vall, sota el camí que porta a la partida de les Garrigues, hi localitzem una petita cabana coberta amb volta apuntada, de construcció molt rústica, propietat de Josep Manonelles. En la mateixa finca, localitzem una balma murada, tancada amb una porta de fusta, emmarcada amb muntants i llinda. La petita façana de pedra dona pas a un interior de 10,66 m² de superfície, amb una alçada irregular de més o menys 1,50 m; a la paret que tanca la balma en el lateral esquerre, podem veure, arran de terra, un petit armari.

Prop d'aquesta balma, uns bancals més amunt, trobem

una altra cabana que, coberta amb una volta de canó, propietat de cal Pau de l'Aumenara, encarada a ponent, ha perdut una bona part del ràfec. Això fa que presenti una façana en part ennegrida per l'acció de l'aigua de la pluja. L'obertura de la porta, centrada al mig de la façana, no té muntants i dos troncs fan la funció de llinda. A una part de la terra que cobreix el sostre han proliferat el romaní i altres arbusts, les potents arrels dels quals penetren entre les pedres amb el perill de provocar filtracions d'aigua quan plou. A l'entrar a l'interior, de 13,08 m² de superfície i 2,10 m d'alçada, veiem al lateral dret, a la part propera a la porta, la fumera i al davant d'aquesta, a mitja altura, un armari que amida 0'55 m d'ample per 0'47 m d'alt i 0,35 m de fons. La volta de canó està un xic aplanada al fons de l'habitacle. Les pedres que la formen, ben picades, van disminuint de grandària a mesura que guanyen altura. La volta està formada per 24 filades de pedres; la paret davantera i posterior són d'una qualitat inferior, amb pedres més tosques. La cabana no té menjadora.

No gaire lluny d'aquesta cabana, a la partida de l'Obac, localitzarem un magnífic exemplar de cabana, coberta amb volta de canó, propietat de Joan Barrufet. El primer que ens crida l'atenció de la façana és que la volta vista no té l'inici arran de terra, sinó que principia a 1 m d'alçada, cosa que dona la sensació que les magnífiques pedres de la volta suren sobre les pedres més tosques de la façana. La porta, de fusta, emmarcada amb 4 muntants per banda i coronada per una esplèndida llinda de pedra enmig, en la qual podem veure la data de construcció de la cabana (1863), es troba desplaçada al lateral esquerre. El muntant, que fa 3 m als dos laterals, començant a comptar des de terra, té una amplada molt superior a la dels altres. En aquest muntant del lateral esquerre, veiem un forat transversal que travessa la pedra. La seva funció era poder lligar l'animal de càrrega. L'angle superior esquerre està format per l'últim muntant i la llinda. Aquesta la trobem malmesa per uns cops, segurament per un intent de forçar la porta o per forçar un espai que permetés guardar el banc de collir olives a l'interior; la porta amida 1,72 m d'alçada per 0,90 m d'amplada. La façana fa 8,36 m de llargada per 3,10 m d'alçada. Al lateral esquerre, tocant a la porta, podem veure un pedrís per seure i al seu costat, una llar de foc exterior. La porta dona pas a un interior de 18,23 m² de superfície i 2,66 m d'alçada fins al sostre. A la volta, molt ben feta, podem comptar 30 filades de pedres, clavades entre pedra i pedra. Trobem vàries estagues de fusta, amb la funció de penjar fora de l'abast dels animals el cistell de les viandes, la roba, el llum de ganxo, etc. Al lateral dret

Cabana propietat de Josep Manonelles.
Partida Coves d'en Pau.

Cabana propietat de cal Pau de l'Aumenara.
Partida Coves d'en Pau.

Balma murada propietat de Josep Manonelles. Vista de la façana i de l'interior.

Cabana propietat de Joan Barrufet.
Partida Obac.

Cabana aljub a la finca del Mas del Metge.
Vista de la façana i de l'interior.

veiem, en primer lloc, la fumera integrada a la volta i a sota una estufa. Seguidament, podem veure l'entrada del dormidor i la base de la menjadora, sense el receptacle de la palla. El dormidor, cobert amb volta de canó, té una superfície de 3,40 m², una amplada d'1,62 m; de fons amida 2,10 m i 1,35 m d'alçada. Aquesta és l'última cabana que trobem en aquesta zona, en direcció a la partida de les Garrigues, que llinda amb la serra de la Llena.

En aquesta àmplia i accidentada part del terme que és la partida de les Garrigues l'única cabana que trobem fa les funcions d'aljub i la localitzem a la finca anomenada Mas del Metge, ja llindant amb el terme d'Ulldemolins. Aquesta cabana aljub coberta amb volta de canó, la trobem enmig d'un frondós bosquet que hi dificulta molt l'accés. La cabana, orientada a ponent, construïda sobre el pendent d'una gran roquera, el forat practicat a l'extraure la pedra per construir-la, emmagatzema l'aigua de la pluja. La façana d'aquesta singular construcció amida 6,40 m de llargada per 2,50 m d'alçada. Al vell mig de la façana trobem la porta amb arc, d'1,20 m d'alçada per 0,65 m d'amplada. Aquesta obertura dona pas a un interior al qual no és pot accedir, ja que l'aigua arriba al nivell de la porta. A la paret del fons veiem 2 grans orificis quadrats, entrada de les aigüeres que porten l'aigua a l'interior. A l'esquerra de la cabana, uns metres més enllà, excavada a la roca, podem veure la pica per abeurar els animals. Aquest és l'únic exemplar de cabana aljub que hem trobat dins la comarca. Al terme dels Torms, en localitzem un altre exemplar de dimensions més reduïdes.

Seguint el camí principal que del mas del Nogueret ens porta a la partida dels Uixols arribarem al sector 2. La primera cabana la trobarem a l'Uixol de ca la Benita del Mu, coberta amb volta de canó. La façana amida 8,60 m de llargada per 2,90 m d'alçada. La porta de fusta, amb 3 muntants per banda i una gran llinda, la trobem desplaçada al lateral dret tocant a la volta. Amida 1,76 m d'alçada per 0,96 m d'amplada. En un dels muntants del lateral dret de la porta veurem gravades a la pedra unes ratlles rectes que, partint d'un mateix punt, es van separant formant un angle tancat. El gravat no és altra cosa que un curiós rellotge de sol, que amb l'interior, de 12,90 m² i 2,45 m d'alçada, ens presenta una esplèndida volta que consta de 31 filades de pedres molt ben picades. Al fons del lateral dret podem veure la menjadora de pedra. Al lateral esquerre i propera a la porta veiem la fumera, feta amb maons sostinguts per una base de troncs. Les parets davantera i posterior són construïdes amb pedres irregulars sense picar.

La següent cabana la trobarem a l'Uixol de ca l'Isidre de Gomis (cal Salvat), coberta amb volta de canó. És la cabana d'aquest estil més gran del terme, amb 38,2 m² de superfície habitable i una altura interior de 3,30 m. La façana amida 11,60 m de llargada per 3,75 m d'alçada. La cabana es recolza sobre un talús de terra; a la part posterior de l'interior la terra d'aquest talús, al no trobar paret que la retingui, s'ha esllavissat cap a l'interior de la cabana, a la part davantera de la majestuosa volta de 44 filades de pedres. Tampoc hi trobem cap paret que la tanqui. Antigament, davant de la cabana, hi havia un tancat de tàpia. A un dels muntants de pedra de la porta que encara queden en peu, s'hi pot veure amb relleu la data 1862. Al l'interior de la volta no hi trobem menjadora. Al lateral dret podem veure l'entrada tapiada del que sembla que era el dormidor.

A l'Uixol de Josep Llevadot (cal Tronada) localitzem una altra cabana, coberta amb volta de canó i encarada al SO. La façana amida 9,19 m de llargada per 3,12 m d'alçada. La porta, d'1,86 m d'altura per 0,95 m d'amplada, amb 3 muntants per banda i una llinda arrodonida, la trobem desplaçada al lateral dret. La porta dona pas a un ampli interior de 20,41 m² de superfície i 2,55 m d'alçada fins al sostre. La volta, formada per 33 fileres de pedres ben picades, molt grosses a les fileres de la base, redueix la seva grandària a mesura que van guanyant altura. Les més petites són les de la filada que clou la volta. Al lateral dret veiem l'entrada del dormidor; aquest està cobert amb una volta de canó i al fons hi ha la menjadora. Al lateral esquerre podem veure, en el racó proper a la porta, la fumera i, a continuació, 2 grans armaris, un sobre l'altre. La volta es recolza a la part posterior en un turó, sense cap paret que contingui la terra i la part davantera la trobem tancada amb una paret construïda amb les pedres rebutjades al construir la volta. A l'interior de la cabana i clavades entre les pedres hi veiem vàries estaques de fusta amb la funció de penjadors. A l'Uixol de l'Evaristo Drudis trobarem la pròxima cabana, orientada al SO, i també coberta amb volta de canó. La façana, que conserva el ràfec intacte, amida 11,05 m de llargada per 3,50 m d'alçada. Al lateral esquerre s'hi recolza un mas. La porta amb arc amida 1,86 m d'alçada per 1,40 m d'amplada. Sobre la porta, tocant a la volta, s'han extret unes pedres de la paret per permetre el pas de llum i donar més tiratge a la fumera. Al passar la porta ens trobem amb un ampli espai interior de 26,26 m² i 2,98 m d'alçada. La volta està molt ben feta, amb 33 filades de pedres que disminueixen de grandària a mesura que van pujant. Entre les pedres hi podem veure els típics penjadors. La paret del fons està ocupada per la menjadora. A

Cabana propietat de ca la Benita del Mu.
Partida dels Uixols.

Cabana propietat de ca l'Isidre de Gomís (cal Salvat).
Partida dels Uixols.

Interior de la cabana de cal Salvat.

Cabana propietat de Josep Llevadot (cal Tronada).
Partida dels Uixols.

Cabana propietat d'Evaristo Drudis.
Partida dels Uixols.

Cabana propietat de Paco Martí.
Partida dels Caloms.

Cabana propietat de Josep Roca (cal Xeret).
Partida de Cova Solina.

Aljub propietat de cal Jaume de la Font.
Partida Cova d'en Rames.

Aljub propietat de Ramon Mor.
Partida de la Covalta.

Cabana propietat de Josep Florensa.
Partida Vall de Reig.

Interior de la cabana propietat de Josep Florensa.

Cabana propietat de Joan Barrufet.
Partida Vall de Reig.

Cabana propietat de cal Ramon del Viudo.
Partida Cova Estremera.

Cabana propietat de Joan Mateu (cal Gendre).
Partida Estinclar.

l'interior de la paret davantera i a mitja altura hi veiem un armari. Al lateral esquerre i propera a la porta trobem la fumera, recolzada sobre 2 troncs.

Sortint dels Uixols, a la partida dels Coloms, localitzem la cabana propietat de Paco Martí, encarada a l'est i coberta amb una volta de canó. La façana amida 10 m de llargada per 3,10 m d'alçada. L'estrep del lateral esquerre s'ha ensorrat. Així mateix, la part de façana que toca a la volta al mateix lateral també ha caigut, deixant un enorme portell. La porta desplaçada al lateral dret la trobem emmarcada amb muntants i llinda. Amida 1,65 m d'alçada per 0,94 m d'amplada. La porta de fusta mig caiguda dificulta l'accés a l'interior, on podem veure la menjadora ocupant la paret del fons i el dormidor al lateral dret. L'habitacle té una superfície de 22,77 m² i 2,60 m d'alçada. Aquesta cabana és el primer record que tinc d'aquest tipus de construccions; quan hi vaig entrar de petit, em vaig quedar bocabadat contemplant el sostre flotant sense bigues que sostinguessin les pedres, que pareixien aguantar-se per art de màgia.

El sector 3 és situat a l'altre extrem de terme, a la partida de Cova Solina. Aquí sols hi localitzem una cabana. El que fa interessant aquest sector és la Covalta, una imponent balma amb diverses construccions a l'interior i 2 magnífics aljubs.

La cabana encarada a l'est i coberta amb volta apuntada, la trobarem a la finca les Rossinyoles, propietat de Josep Roca de cal Xeret. La façana, que conserva tot el ràfec, amida 4,78 m de llargada per 2,65 m d'alçada. La porta amb volta la trobem desplaçada al lateral esquerre. A l'interior, d'11'28 m² i 2,25 m d'alçada, hi veiem la menjadora a la part posterior del lateral esquerre. Al racó del lateral dret, proper a la porta, podem veure la llar de foc sense fumera, que ha ennegrit les pedres del seu entorn per l'acció del fum. La cabana es conserva en molt bon estat.

Prop d'aquesta cabana, a la finca Cova d'en Rames de cal Jaume de la Font, podem admirar un vistós aljub cobert amb falsa cúpula i coronat amb una gran pedra allargada, de forma triangular, col·locada verticalment sobre la cúpula. L'alçada exterior fins a la punta de la pedra més alta és de 2,57 m i la circumferència exterior de la construcció és de 8,10 m. A l'interior, el forat excavat a la roquera de la qual recull l'aigua amida 1,68 m de diàmetre per 1,50 m de fondària.

Unes feixes més amunt, a la finca de la Covalta, propietat de Ramon Mor, trobem un curiós aljub cobert amb falsa cúpula. Al primer cop d'ull aparenta ser un simple amuntegament de rocall; a l'apropar-nos podem veure la porta emmarcada amb pedres irregulars més grosses i coronada amb una llinda plana. Al davant d'aquesta ober-

tura veiem una pica de pedra per abeurar els animals. La circumferència exterior amida 9,70 m i l'alçada és d'1,50 m. La cavitat interior té un diàmetre d'1,95 m i una fondària d'1,20 m.

A la mateixa finca i localitzada a l'altre costat de vall trobarem la gran balma anomenada Covalta. Al seu interior, de gran altura, trobem diversos tancats amb parets de pedra i portes de fusta, que no arriben al sostre ni de bon tros.

La major part de cabanes restants les trobem a banda i banda de la carretera que mena a l'Albagés. En aquesta part de terme és on trobarem la major concentració de cabanes. A la part esquerra d'aquesta carretera, a la partida Vall de Reig, destaca un magnífic exemplar, propietat de Josep Florensa. Aquesta cabana, coberta amb volta apuntada, és la més gran d'aquest estil que hem trobat a la comarca, orientada al SO. Hi podem veure un maset recolzat a la façana, ocupant tota la seva dimensió. Davant d'aquesta construcció trobem un tancat de pedra i tàpia amb la paret del lateral dret enderrocada. Dins el maset trobarem la porta d'entrada de la cabana, situada al vell mig de la façana. Aquest portell amida 2,12 m d'alçada per 1,50 m d'amplada. Traspassem la porta i veiem, a mà esquerra, la menjadora, a la mateixa paret que tanca la volta, lloc poc corrent per instal·lar-la, podria ser el cas que la part posterior de la cabana s'utilitzés com a magatzem de palla. La imponent volta apuntada, un xic asimètrica, la formen 35 filades de pedres mínimament desbastades, cosa que li dona un aspecte molt rústic. La volta s'assentà sobre el dau de pedra sobrant després de l'extracció que es va practicar al construir-la, recolzant-se a la part posterior en una enorme roca, en la part exterior de la qual podem veure uns enormes reguers que voregen la part superior de la cabana amb la missió de desviar l'aigua de la pluja cap als laterals de l'edifici, per tal d'evitar filtracions. La superfície interior és de 43,43 m² i l'altura fins al sostre, de 3 m. Als amants d'aquestes construccions els recomanem visitar aquesta cabana; la visió de la majestuosa volta els captivarà.

Al cim del turó que alberga la cabana, a l'altre costat del camí que travessa el serrall, en trobarem una altra, de construcció encara més rústica, coberta amb volta apuntada. La façana amida 5 m de llargada per 2,12 m d'alçada. La porta, centrada al mig de la construcció, amida 1,62 m d'alçada per 0,76 m d'amplada. No té muntants als laterals i uns troncs li fan de llinda. L'interior és reduït, 12,27 m² de superfície per 2,12 m d'alçada. La volta és de construcció molt tosca. Sembla que les pedres del sostre s'hagin de despenjar d'un moment a l'altre, però fa molts anys que presenta aquest aspecte i encara no s'ha ensorrat ni crec que s'ensorri per ara. La

Cabana propietat de Maria Estivill de cal Pedro.
Partida del Comú.

Interior de la cabana de Maria Estivill.

Cabana propietat de Fernando Duaigües.
Partida Vall de Reig.

Cabana propietat de Josep Piñol de cal Salvat.
Partida Vall de Reig.

Cabana propietat d'un veí dels Torms.
Partida Cova Estremera.

Interior de la cabana propietat d'un veí dels Torms.

Cabana propietat de cal Bepo (els Torms).
Partida Vall de Reig.

Cabana propietat de cal Jaume de la Paquita.
Partida dels Rompedors.

Cabana propietat de Ramon Queralt.
Partida dels Rompedors.

Interior de la cabana de Ramon Queralt.

Cabana propietat de Josep Rosell.
Partida dels Rompedors.

Cabana propietat de Pepito Llauredó de cal Segondino.
Partida dels Rompedors.

Cabana propietat de Lluís Duaigües.
Partida dels Rompedors.

Cabana propietat de Ramon Llevadot de cal Vimbodí.
Partida de les Clotes.

Cabana propietat de Joan Martorell.
Partida dels Plans.

Aljub propietat de Joan Martorell.
Partida dels Plans.

menjadora la trobem a la part posterior del lateral dret. La paret del fons de la cabana presenta una construcció més acurada que la de la volta, i a la que tanca la cabana pel davant apreciem unes traces diferents a les de la resta de l'edifici; sembla de construcció posterior. La cabana orientada al NO és propietat de Joan Barrufet. Dins del mateix sector, anirem a la partida de Cova Estremera, on trobarem una esplèndida cabana, coberta amb volta de canó, amb un mas a sobre, propietat de cal Ramon del Viudo. La façana amida 7,25 m de llargada. La portalada, de magnífica factura, la trobem centrada al mig de la façana, emmarcada amb un enorme muntant a cada banda, d'1,82 m d'altura, coronada amb una preciosa llinda arrodonida en la part que toca la porta. Sobre la llinda podem veure la volta vista de la cabana. A la porta de fusta, d'1,85 m d'alçada per 1,22 m d'amplada, veiem un enorme pany reforçat amb una grossa fusta. La clau per obrir-la segurament no baixa dels 30 cm de llargada. En aquests tipus de panys, a la fusta de reforç, el forat per introduir la clau no sol coincidir amb el de la porta, de tal manera que la clau s'introdueix en una posició fins a arribar a l'altura de la porta on buscarem l'angle d'introducció adequat per tal de poder-la obrir. Tot un pany de seguretat en temps reculats, en què la imaginació substituïa la tècnica. Al trobar la cabana tancada, no vam poder accedir al seu interior, que de ben segur ens hauria sorprès gratament.

Molt a prop d'aquesta cabana, a la partida del Comú, en localitzem una altra de molt curiosa, propietat de Maria Estivill, de cal Pedro. Plantada als 4 vents, encarada al SO i coberta amb una volta apuntada. A la façana, de 5,30 m de llargada per 3,25 m d'alçada, veiem dos voltes concèntriques. La més gran, força irregular, que forma la cabana i una altra, més reduïda, al voltant de la portalada. La porta desplaçada al lateral esquerre amida 1,73 m d'alçada per 0,85 m d'amplada. L'espai entre la volta petita i la porta està ocupat pels muntants. Sobre la porta i entre les dos voltes, un gran forat dona sortida al fum de la llar de foc interior. Al lateral esquerre, les dos voltes es toquen, compartint alguna pedra. Tal com abracen el lateral dret, les dos voltes es van separant progressivament. En aquest lateral no hi ha estrep; al lateral oposat, aquesta funció la fa una filada vertical de pedres que es va ampliant a mesura que es corba la volta. A l'entrar a la cabana, ens crida l'atenció la llar de foc instal·lada al lateral esquerre, al costat de la porta, curiosament al racó més petit. La raó deu ser que, al no tenir fumera, la proximitat de la porta evita l'acumulació de fum dins de la cabana. A l'interior no hi trobem menjadora ni armaris, però sí varies estaques clavades entre les pedres, com si fossin penjadors.

La volta sembla feta per dos constructors diferents. Les 12 primeres filades de cada lateral són d'una factura acceptable, amb pedres més o menys regulars, sense picar. A l'arribar a la filada 12 sembla que s'ha parat l'obra i l'han continuat unes mans no tan expertes, ja que les filades següents són un caos de pedres irregulars penjades cap a l'interior, i fa la impressió que s'han de despenjar. La cabana amida 22,70 m² per 3,45 m d'altura interior. Continuem cap a la finca dels Estinclar, propietat de Joan Mateu, de cal Gendre, on trobarem un petit exemplar molt amagat, integrat a l'extrem d'un marge. Orientada a l'est, la façana no deixa veure el tipus de volta que trobarem a l'interior. La petita porta, d'1,30 m d'alçada per 0,90 m d'amplada, es recolza al lateral dret de la volta. Per entrar a la cabana ens hem d'ajupir. L'interior, de 14,53 m² i 2,58 m d'alçada, és cobert amb una volta apuntada, feta amb pedres de grans dimensions. Al lateral esquerre, la volta principia a un metre d'alçada, recolzant-se en el dau de pedra. També ho veiem així en la paret del fons. Al racó del lateral esquerre proper a la porta trobem la llar de foc sense fumera. La cabana no té menjadora.

Dins del mateix sector, a la finca Vall de Reig, propietat de Fernando Duaigües, podem admirar una sumptuosa cabana coberta amb volta de canó. La vista de la façana delecta la vista. La preciosa volta vista, sota la qual trobem la portalada desplaçada al lateral esquerre, emmarcada amb grans i ben treballats muntants (3 per banda) i coronada per una majestuosa llinda. La porta amida 1,58 m d'alçada per 1 m d'amplada. El lateral esquerre de la cabana es recolza en un marge i al lateral dret veiem el corresponent i estilitzat estrep. La façana amida 7,25 m de llargada per 2,95 m d'alçada. A l'interior, de 21,59 m² i 2,93 m d'alçada, una paret separa la part davantera, habitacle del pagès, de la posterior, amb funció d'estable. Al lateral dret de la part davantera trobem la llar de foc amb la fumera i a la seva dreta, a mitja altura, un armari. A la part posterior o estable podem veure la menjadora, que ocupa la paret del fons. Sobre la menjadora, al seu nivell i un xic desplaçat a l'esquerre, veiem una mena de gran armari, amb la part superior de forma triangular, d'uns 4 dits de fons, del qual desconexem la utilitat. Sobre l'estable i a una altura convenient podem veure les restes d'un entramat de bigues de fusta i canyissos on es guardava la palla i on, si era el cas, s'hi podia dormir. La volta, molt ben feta i amb pedres ben picades, ens parla de la mestria del constructor.

A la partida de Cova Estremera trobarem una coqueta cabana, coberta amb una volta de canó un xic apuntada, propietat d'un veí dels Torms del qual desconexem el nom. La cabana, orientada a l'est, té una façana molt

Cabana propietat de Josep Vila Guiu de cal Marian.
Partida de les Clotes.

Interior de la cabana de cal Marian.

Cabana propietat de Miquel Niña.
Partida de les Fonts d'en Jaume.

Cabana reconvertida en mas, propietat de Jaume Vila.
Partida de la Vivera.

Interior de la cabana de Jaume Vila.

Cabana balma, propietat de Josep Duaigües.
Partida de la Sisquella.

Interior de la cabana balma, propietat de Josep Duaigües.

atractiva. Els laterals dels estreps estan molt ben acabats, amb pedres ben picades, molt més grosses que les de la façana. Els estreps no s'allunyen de la cabana amb pendent, sinó que la seva part superior és pràcticament plana; aquests estreps ens fan pensar en les parets inacabades d'un maset. A continuació de l'estrep veiem la volta flotant, és a dir, no comença arran de terra sinó a 1,30 m del sòl. La volta conserva intacte el ràfec. La porta la trobem centrada al mig de la façana, amb un enorme muntant d'1,63 m d'altura a cada banda, coronada amb una enorme llinda. La façana amida 6,42 m de llargada per 2,96 m d'alçada. A l'interior, de 18,03 m² i 2,58 m d'alçada, entre les pedres ben picades de la volta, podem veure una capa d'argila per tal d'ajudar a assentar-les. Les parets davantera i posterior són d'una construcció més tosca. Al lateral dret hi ha instal·lada la llar de foc, amb la fumera que ocupa l'angle format per la paret davantera i la d'aquest lateral. Al costat de la fumera i a un metre de terra veiem una llosa encaixada entre dos pedres de la volta sobresortint uns 20 cm. En aquest petit prestatge s'hi solia col·locar una espelma, un pot de sal i un setrill d'oli per tal de tenir-los a mà a l'hora de cuinar. A continuació, trobem un armari a uns 40 cm de terra. El fons del lateral dret està ocupat per un jaç emmarcat per enormes pedres planes col·locades de cantell. Al mig del lateral esquerre veurem una curiosa menjadora formada per una enorme pedra rectangular, a la qual s'ha buidat l'interior, adquirint la forma dels antics bressols de fusta, col·locada travessera cap a l'interior de la cabana. Entre la menjadora i la paret davantera trobem un altre armari.

A la finca de Vall de Reig, propietat de Josep Piñol de cal Salvat, localitzem una petita cabana coberta amb volta de canó, de construcció molt tosca, encarada a l'est. La façana amida 9,30 m de llargada per 2,22 m d'alçada. La volta, construïda amb grans pedres mínimament desbastades, té una alçada interior de 2,80 m i l'espai habitable és de 18 m². La menjadora la trobem al fons del lateral dret. La part posterior de la volta la tanca una paret feta amb pedres similars a les de la volta. A la part davantera s'ha aixecat una paret a cada lateral, s'ha deixat un metre de separació entre les dos per tal de poder accedir a l'interior de la cabana. Recolzat a la façana podem veure un antic trill, autèntica peça de museu. A la mateixa finca, a l'altre costat de vall, localitzem un curiós forat circular d'un metre de diàmetre sobre una enorme roca, on van a parar dos llargs reguers en forma de ve baixa, que recullen l'aigua de la pluja. Tocant al forat gran n'hi veiem un altre de més petit, d'un pam de diàmetre,

del qual surt un altre reguer que baixa cap al peu de la roca, on s'ha excavat una pica per abeurar els animals. Seguint la vall uns bancals més avall, trobarem una altra cabana, aquesta coberta amb volta apuntada, propietat de cal Bepo de la localitat dels Torms, encarada a ponent. La façana amida 10 m de llargada per 3,72 m d'alçada. La porta fa 1,60 m d'alçada per 1,14 m d'amplada. No té muntants, però sí una enorme llinda arrodonida. La cabana conserva tot el ràfec. Els estreps no van en línia recta sinó que segueixen la curvatura del turó on està encaixada la cabana. L'interior té una superfície de 18 m² per 2,80 m d'alçada. La menjadora la trobem ocupant la meitat dreta de la paret del fons. La cabana no té armaris ni fumera, però sí dos estakes de fusta clavades una a cada lateral, com si fossin penjadors.

Canviem de sector. Passarem a l'altre costat de la carretera que porta a l'Albagés, agafarem el camí que mena a la masia de la Sisquella. Molt a prop de la carretera, sota el camí, a la finca del Rompedors, propietat de Ramon Queralt, de ca l'Esquerre, trobem una curiosa cabana coberta amb falsa cúpula. L'única amb aquest tipus de coberta que hem trobat al terme, orientada a l'est, és de construcció molt rústica, de planta entre poligonal i circular. Està construïda amb grans pedres sense desbastar, col·locades de forma tan tosca que sembla impossible que s'aguantin al seu lloc. La manca de tècnica s'ha substituït amb imaginació; el primer cop que s'hi entra impressiona molt. La porta amida 1,55 m d'alçada per 1,2 m d'amplada. La paret de la cabana té una grossor de 62 cm, l'interior té una superfície de 12,56 m² i 3,10 m d'alçada. A l'extrem oposat a la porta podem veure la menjadora, formada per una enorme pedra allargada, coronada amb una volta apuntada inclinada cap a l'interior de la paret per tal de guanyar espai per a la menjadora. Aquesta cabana, a pesar de la seva senzillesa, l'hem visitat moltes vegades; seure al seu interior i contemplar les pedres de la volta produeix una sensació inexplicable que s'ha de viure.

Prop d'aquesta cabana, al Rompedor de Josep Rosell, trobarem una altra cabana, de rústica construcció, aquesta coberta amb una volta apuntada. Orientada al sud, conserva tot el ràfec, i dona a la façana, de 4,30 m de llargada per 2,75 m d'alçada, un aspecte immaculat. La porta amb volta la trobem totalment desplaçada al lateral dret, de manera que la volta de la porta i la de la cabana comparteixen les pedres fins a una alçada d'1,20 m a partir de terra; la porta amida 1,60 m d'alçada per 1,20 m d'amplada; el reduït espai interior fa 10,26 m² per 2,55 m d'alçada.

Al Rompedor de Pepito Llauradó, de cal Segundino, trobarem una altra cabana coberta amb volta apunta-

Cabana propietat de Ramon Tost.
Partida del Reboll.

Cabana propietat de cal Noguereu.
Partida del Reboll.

Interior de la cabana doble, magatzem i habitacle.

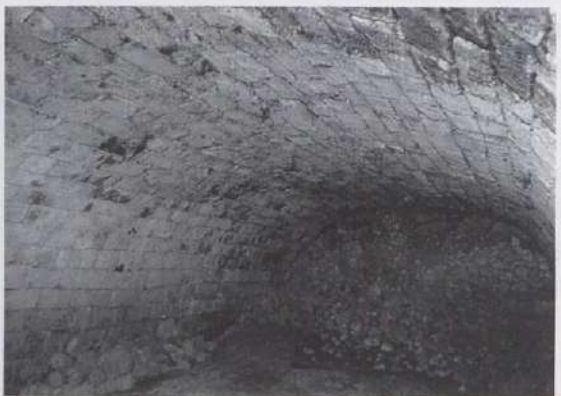
Cabana propietat de Jenaro Mareu.
Partida del Reboll.

Cabana propietat de ca l'Hilari.
Partida de la Valleta.

Cabana propietat de Xavier Triquell.
Partida Auriol.

Interior de la cabana propietat de Xavier Triquell.

da, de construcció bastant tosca. Les pedres de la façana i de la volta vista, al ser d'una grandària i estructura similar, dissimulen el dibuix de la volta. La façana conserva tot el ràfec, i manté així netes les seves pedres. La porta, centrada al mig de la façana i coronada amb una enorme llinda, amida 1,70 m d'alçada per 1,05 m d'amplada; a l'interior, d'11,26 m² de superfície i 2,70 m d'alçada, podem veure la menjadora que ocupa la part posterior del lateral dret. Al racó oposat del mateix lateral trobem la llar de foc sense fumera; per tal d'evacuar el fum, s'ha practicat un forat a la façana entre la llinda de la porta i la volta.

Al Rompedor de Jaume Bernat, de cal Jaume de la Paquita, podem admirar un rar exemplar de cabana, coberta amb volta apuntada. És de construcció molt rústica. El punt d'unió de la façana amb el lateral dret no forma un angle recte, sinó que les dos parets formen una corba que fa difícil identificar les pedres que pertanyen a una o altra paret. La façana amida 3,10 m de llargada per 2,63 m d'alçada. La volta vista conserva el ràfec; en aquesta cabana podem veure clarament la seva funció protectora. A la part arrodonida de la façana, on hi ha el ràfec, les pedres s'han conservat netes, mentre que a la part mancada d'aquesta protecció les pedres les veiem negríssimes, oxidades per l'acció de l'aigua de la pluja. La porta, desplaçada al lateral dret, la trobem coronada amb una llinda arrodonida que al lateral dret es recolza sobre el dau de pedra. En aquest lateral, la volta vista principia sobre la llinda, que seria la seva primera pedra. La porta amida 1,20 m d'alçada per 0,98 m d'amplada. És quasi tan alta com ampla. Per aquesta reduïda obertura havia d'entrar l'animal de càrrega, ja que a l'interior trobem la menjadora, al lateral esquerre. D'1,20 m d'alçada, sols permet el pas d'un ruquet petit. L'interior amida 5,84 m² de superfície i té una alçada de 2,19 m. Les parets laterals i la posterior aprofiten el dau de pedra sobre el qual es recolza la volta construïda amb pedres mínimament desbastades. Aquesta cabana és la més petita del terme.

Al Rompedor, de Lluís Duaigües, trobem una esplèndida cabana orientada al SE, d'estètica molt agradable. Els estreps principien arran de terra i es van elevat, envoltant una perfecta volta de canó feta amb enormes pedres, molt ben picades. Sota la volta veiem la porta totalment desplaçada al lateral esquerre. La porta, la corona una enorme llinda de pedra, de les més grans que hem vist en una cabana. El ràfec ocupa la part de la volta mantenint-la neta d'oxidació, al contrari de les pedres dels estreps que, mancats d'aquesta protecció, l'aigua de la pluja les ha ennegrit.

La façana amida 10 m de llargada per 3,05 m d'alçada; la porta fa 1,52 m d'alçada per 1 m d'amplada. El terra de l'interior el trobem pavimentat amb ciment; al lateral dret, hi podem veure el dormidor.

A la finca de les Clotes, propietat de Ramon Llevadot de cal Vimbodí, trobarem una cabana orientada a l'est i coberta amb volta apuntada; la façana conserva el ràfec que manté netes les seves pedres. La porta, amb volta desplaçada al lateral esquerre, comparteix les pedres d'aquest lateral amb la volta vista de la cabana, de manera que de la llinda de la porta fins a terra sols veiem una filera de pedres; la porta fa 1,59 m d'altura per 1 m d'amplada i l'interior, 14,25 m² per 2,70 m d'alçada. Prop d'aquí, a la finca anomenada la Sisquella, del mateix propietari que l'anterior, trobem una cabana coberta amb volta de canó i orientada al SE. La façana presenta una magnífica volta, amb grans pedres ben treballades. Sota la volta veiem la porta desplaçada al lateral esquerre; no té muntants, però sí una enorme llinda arrodonida en la seva part superior. La façana amida 9 m d'amplada per 3 m d'alçada; a l'interior de la cabana, de 18,23 m² i 2,66 m d'altura, hi podem veure una volta ben feta, amb pedres picades i armaris als dos laterals; la part posterior de la volta es recolza en una enorme roca, davant de la qual trobem la menjadora.

A la partida dels Plans trobem una esplèndida cabana orientada a l'est i coberta amb volta de canó, propietat de Joan Martorell; aquest exemplar ens va servir de model per dibuixar les diferents parts de què es compon la façana d'una cabana. A la magnífica volta vista podem veure, a la base, les pedres més grosses. Aquestes van disminuint de grandària a mesura que s'apropen a la filada que clou la volta. L'exquisida porta, guarnida amb grans muntants ben treballats i coronada amb una gran llinda, la veiem desplaçada al lateral dret. Amida 1,75 m d'alçada per 0,95 m d'amplada. La façana amida 9,30 m de llargada per 3,04 m d'alçada. El ràfec protegeix la volta i es veu clarament el contrast entre les seves blanques pedres i les dels estreps que, mancades de protecció, s'han ennegrit. Els estreps disminueixen d'altura a mesura que s'allunyen de la cabana. Encaixat al lateral esquerre, veiem un recer que fa angle recte amb l'estrep. En aquesta cabana podem veure la data de construcció (1860). Al trobar la porta tancada, no vam poder accedir a l'interior.

A la mateixa finca, molt a prop de la cabana, localitzem un magnífic exemplar d'aljub, cobert amb falsa cúpula i tancat amb una porta de fusta d'1 m d'alçada per 0,56 m d'amplada. La circumferència exterior amida 13,35 m. L'alçada és de 2,15 m i el gruix de la paret és de 0,80 m. El forat a la roca per emmagatzemar l'aigua

fa 2,10 m de diàmetre per 1,40 m de fondària. Tres grans esglaons tallats a la roca permeten baixar al fons amb comoditat. Uns reguers excavats a la roquera porten l'aigua a l'interior de l'aljub.

A la dreta de la carretera, al lloc on una línia d'alta tensió la creua, trobarem un tancat de tàpia fregant la cuneta de la calçada. Dins del tancat trobem una gran cabana coberta amb volta de canó, fent angle amb una pallissa; al costat esquerre de la pallissa, una cisterna recull l'aigua de la teulada quan plou. La cabana té una façana atípica, de forma rectangular, de 10,20 m de llargada per 3,50 m d'alçada. Les grans pedres de la preciosa volta vista contrasten amb les de la façana, més irregulars i sense treballar. La porta, amb volta desplaçada al lateral esquerre, amida 1,95 m d'alçada per 1,55 m d'amplada. La porta de fusta té la particularitat que al seu terç superior s'ha practicat un tall horitzontal que la divideix en dos parts, de manera que es pot tancar la part inferior per tal d'evitar el pas de les bestioles i deixar la part superior oberta permetent el pas de llum i ajudant, al mateix temps, a donar tiratge a la fumera. Aquesta la podem veure al lateral dret, prop de la paret davantera de la cabana. A la dreta de la fumera veiem 2 armaris, un al mateix lateral i l'altre al costat de la porta. L'interior de la cabana fa 37,8 m² i 2,95 m d'alçada; la volta, formada per 40 filades de pedres ben picades, es recolza a la part posterior en una gran roca; aquesta cabana és propietat de Josep Vila Guiu, de cal Marian.

No gaire lluny d'aquesta cabana, a la finca Fonts d'en Jaume, propietat de Miquel Niña, en trobem una altra de coberta amb volta de canó. La façana, de 9,67 m de llargada per 2,97 m d'alçada, conserva part del ràfec. Sota la volta vista veiem la porta de 1,74 m d'alçada per 0,98 m d'amplada, emmarcada amb muntants i coronada per una llinda gravada en la qual es pot veure la data de construcció (1881). A l'interior de la cabana, de 18,73 m² i 2,57 m d'alçada, podem veure la menjadora, que ocupa tota la paret posterior. Al lateral esquerre, trobem la llar de foc, amb la fumera integrada a la volta; al costat un armari a mitja altura i un altre al davant d'aquest, al lateral contrari.

A la partida de la Vivera localitzem una cabana reconvertida en un mas, propietat de Jaume Vila. El sostre de la cabana es va ensorrar; al reparar-lo es va cobrir amb bigues, i es va construir una planta amb teulada a sobre; la façana, arrebossada amb fang, conserva els estreps; la porta la veiem desplaçada al lateral dret, emmarcada amb muntants i coronada amb una magnífica llinda arrodonida. A l'interior, de 19,04 m², podem veure les parets originals de la cabana amb

pedres ben tallades, assentades sobre un jaç d'argila. Les parets davantera i posterior són d'una construcció més tosca. Al centre del lateral dret trobem l'entrada del dormidor. Sobre un armari i, a continuació, recolzada en la paret del fons, la menjadora. L'interior del dormidor té una amplada d'1,76 m, 1,86 m de fons, 1,45 m d'alçada i 3,27 m² de superfície, cobert amb una volta de canó i construït amb les mateixes pedres ben treballades que veiem a la volta de la cabana. Les pedres de la paret que tanca el dormidor sols s'han polit per la part que dóna a l'interior de la cabana.

A la finca de la Sisquella propietat de Josep Duaigües hi podem veure un curiós exemplar, híbrid de balma i cabana, és a dir, una balma que s'ha tancat amb una volta de pedra de manera que la roca cobreix el lateral dret i la volta de pedra la part esquerra. La petita façana orientada a l'est fa 1,60 m d'amplada per 2,3 m d'alçada. La porta amb muntants i llinda, amida 1,55 m d'alçada per 0,87 m d'amplada. Al costat dret de la porta, a mitja altura, entre la paret de pedra i la roca, veiem un forat que comunica amb l'interior per donar sortida al fum de la fumera. A l'interior, de 19,37 m² per 2,25 m d'alçada, trobem la llar de foc. A la paret del costat dret de la porta i al seu costat; ja al lateral, una llosa recolzada sobre tres pedres fa de prestatge. A la paret del lateral esquerre veurem la menjadora recolzada a la paret del fons. Al centre del lateral i a mitja altura veiem un armari. A la paret d'aquest lateral i clavades entre les pedres podem veure varies estaques de fusta fent de penjadors.

A la finca del Reboll propietat de Ramon Tost, de cal Macià del Bep, localitzem una magnífica cabana, orientada a l'est i coberta amb una volta de canó. La façana, construïda amb enormes pedres irregulars, amida 8,50 m de llargada per 2,70 m d'alçada. Hi destaca la robusta volta vista, feta amb grans pedres ben treballades. Sota la volta i desplaçada al lateral dret veiem la porta sense muntants, coronada amb una grandiosa llinda arrodonida a la part superior. La porta fa 1,60 m d'alçada per 1,05 m d'amplada. Al sostre que conserva el ràfec veurem una enorme fumera feta amb petites pedres. A l'interior, de 16,5 m² i 2,28 m d'alçada, trobarem una volta feta amb pedres ben picades, que contrasten amb les parets que tanquen la volta, d'una construcció més tosca. Al centre del lateral dret veiem dos grans armaris, un sobre l'altre, i al lateral esquerre tocant a la paret davantera, podem veure la fumera integrada a la volta.

A la finca del Reboll propietat de cal Nogueret, podem admirar una grandiosa cabana doble encarada a sol ixent. Aquesta cabana destaca tant per la grandària com per la bona factura de la seva construcció. La seva majestuositat la fa sobresortir no sols entre les del terme

de Juncosa sinó també entre les de la comarca, on molts pocs exemplars poden presentar un obra tan acurada feta, sens dubte, per un dels millors mestres cabaners. La cabana la trobem dins d'un tancat de parets de pedra enderrocades. La façana que comparteixen les dos cabanes amida 10,12 m de llargada per 4,85 m d'alçada. La volta del costat esquerre, sense paret que la tanqui a la part davantera, tenia la funció de magatzem, amb 37,27 m² de superfície i 2,98 m d'alçada. L'esplèndida volta consta de 30 filades de pedres ben picades i es recolza directament sobre la roca del turó on està encaixada la cabana. Al centre del lateral podem veure una porta tapiada que comunicava les dos cabanes.

L'altra cabana amb funcions d'habitable té una superfície interior de 33,10 m² per 3,05 m d'alçada. A la magnífica volta també veiem 30 filades de pedres ben treballades. A la paret que tanca la part davantera trobem la porta d'1,71 m d'altura per 1,10 m d'amplada, desplaçada al lateral esquerre i coronada amb una gran llinda, on podem veure gravada la data de construcció (1832). Al costat dret de la porta i a l'altura de la llinda veiem una petita finestra rectangular, de 0,35 m de llargada per 0,17 m d'alçada. Al centre del lateral esquerre trobem la porta tapiada que comunicava amb el magatzem i, a continuació, la menjadora, molt ben feta, de 3,08 m de llargada, recolzada a la paret del fons, sobre la menjadora. Entre la cinquena i la sisena filada de pedres veiem tres forats on antigament hi havia encaixades unes bigues que sostenien uns canyissos on es guardava la palla i s'hi podia dormir. Un forat practicat al sostre permetia la introducció de la palla des de l'exterior. Al lateral dret, ja tocant a la porta, trobem la fumera, integrada a la volta i sostinguda per una armadura de ferro. Al costat, veurem un armari de 0,55 m de llargada, 0,75 m d'alçada i 0,45 m de fons. L'esplendor d'aquesta cabana es veu enfosquida per la quantitat de grafit (que embruten la façana i les parets del magatzem) fets pels quintos que, com a comiat de la vida civil abans d'anar a milícies, hi anaven a passar tres dies, en què la rauxa provocada per la ingestió d'alcohol els portava a cometre aquest tipus d'improperis; fóra bo que aquesta impressionant cabana es pogués netejar d'aquestes desafortunades pintades, i se la lliurés així de l'escarni que representen.

Una altra impressionant cabana la localitzem a la mateixa partida del Reboll, propietat de cal Jenaro, orientada al NE i coberta amb volta de canó. La trobem en perfecte estat de conservació. L'enorme façana, de 12,30 m de llargada per 3,30 m d'alçada, captiva la vista. Sota la per-

fecta volta vista, veiem la porta desplaçada al lateral esquerre, emmarcada amb muntants i coronada amb una grandiosa llinda, on podem veure la data de construcció (1830). La porta amida 1,73 m d'alçada per 1 m d'amplada. L'ampli espai interior té una superfície de 35,61 m² i 2,85 m d'alçada. La volta es compon de 32 filades de pedres ben treballades. Al lateral dret veurem la llar de foc, amb la fumera ja tocant a la paret davantera; a continuació, veiem, a terra, un jaç de palla delimitat amb bigues de fusta; la menjadora ocupa la paret del fons.

Fora d'aquests sectors, hem de fer menció especial a un gran exemplar localitzat a la partida Auriol, cobert amb una volta plana, propietat de Xavier Triquell, de cal Blanco. La façana amida 13,45 m de llargada per 3,90 d'alçada. La porta, coronada per dos troncs amb funció de llinda, fa 1,80 m d'alçada per 1,20 m d'amplada. La trobem un xic desplaçada al lateral esquerre. Al mateix lateral, veiem una mena de contrafort o recer, d'uns 2 m d'alçada, que es recolza en la volta. L'interior té una superfície de 52,23 m² i 2,70 m d'altura fins al sostre. La volta és construïda amb pedres ben picades. A les parets que tanquen la cabana podem apreciar una construcció més tosca, amb pedres irregulars de menor grandària que les de la volta. La paret posterior es troba mig enderrocada. Al lateral esquerre, en el racó proper a la porta, veurem la llar de foc amb la fumera. La volta plana dóna molta empenta lateral, cosa que provoca l'obertura de les filades superiors i fa perillar l'estabilitat de l'edifici.

Aquesta cabana és la més gran que hem trobat a la comarca entre les cobertes amb volta plana.

Prop d'aquesta, a la Valleta de ca l'Hilari, localitzem una altra cabana, aquesta de menors dimensions, coberta amb volta de canó. La façana, que ha perdut una part del ràfec, està orientada al sud. La porta, sense muntants, és coronada per una gran llinda de pedra. A l'interior, les parets laterals o la posterior formen part del dau de pedra original. La menjadora la trobem excavada a la roca de la paret posterior, la pedra que s'extragué del dau de roca va servir per cobrir la cabana. No hem vist totes les cabanes del terme, com era la nostra intenció, ja que no és possible encabir-les totes en aquest reduït treball, que sí que serveix per fer-nos una idea de l'imposant patrimoni arquitectònic que tenim escampat per tot el terme, patrimoni que fóra bo recuperar en la mesura que sigui possible, ja que el respecte als nostres avantpassats implica respectar la seva ingent obra.